अष्टमः पाठः

त्रिवर्णः ध्वजः

(केचन बालकाः काश्चन बालिकाश्च स्वतन्त्रता-दिवसस्य ध्वजारोहणसमारोहे सोत्साहं गच्छन्तः परस्परं संलपन्ति।)

देवेशः – अद्य स्वतन्त्रता-दिवसः। अस्माकं विद्यालयस्य प्राचार्यः ध्वजारोहणं करिष्यति। छात्राश्च सांस्कृतिककार्यक्रमान् प्रस्तोष्यन्ति। अन्ते च मोदकानि मिलिष्यन्ति।

डेविडः – शुचे! जानासि त्वम्? अस्माकं ध्वजस्य किं नाम?

शुचिः – अरे! कः एतादृशः भारतीयः यः अस्य ध्वजस्य विषये न जानाति? अस्माकं देशस्य ध्वजः त्रिवर्णः इति।

सलीमः – रुचे! अस्य नाम त्रिवर्णः कथम्?

रुचिः – अस्मिन् ध्वजे त्रयः वर्णाः सन्ति, अतः त्रिवर्णः। किं त्वम् एतेषां वर्णानां नामानि जानासि?

सलीमः – अरे! केशरवर्णः, श्वेतः, हरितः च एते त्रयः वर्णाः।

देवेशः – अस्माकं ध्वजे एते त्रयः एव वर्णाः कथं गृहीताः?

सलीमः – एतेषां त्रयाणां वर्णानाम् अत्र विशेषः अभिप्रायः।

देवेशः – कः विशेषः?

सलीमः – शृणु, केशरवर्णः शौर्यस्य, श्वेतः शान्तेः, हरितश्च समृद्धेः सूचकाः सन्ति। स्वयं च अयं ध्वजः अनेकत्वे एकत्वस्य द्योतकः।

शुचिः – किम् एतासां पट्टिकानाम् अन्यदपि महत्त्वम्?

डेविडः – आम्! कथं न? ध्वजस्य उपरि स्थिता केशरपट्टिका अग्निशिखा इव ऊर्जस्वितायाः उत्साहस्य च सूचिका। मध्ये स्थिता श्वेतपट्टिका सात्त्विकतायाः निर्मलतायाः च द्योतिका। अधः स्थिता हरितपट्टिका समृद्धेः प्रगतेश्च सङ्केतिका।

तेजिन्दरः – शुचे! ध्वजस्य मध्ये स्थितस्य चक्रस्य किमपि महत्त्वम् अस्ति?

शुचिः – अथ किम् इदम् अशोकचक्रं सत्यस्य, धर्मस्य अहिंसायाश्च द्योतकम्।

प्रणवः – किं न जानासि? स्वतन्त्रतायाः आन्दोलने अस्य ध्वजस्य महती भूमिका आसीत्।

शुचिः – का सा ध्वजस्य भूमिका?

देवेशः – एनं ध्वजम् आश्रित्य एव स्वतन्त्रतायाः आन्दोलनम् अभवत्।

डेविडः – देशस्य स्वतन्त्रतायै लक्ष्मीबाई, महात्मागान्धी, पं. जवाहरलालनेहरू, सुभाषचन्द्रबोसः, आजादः चन्द्रशेखरः, भगतसिंहः, सरोजिनी नायडू, अरुणा आसफ अली इत्यादयः आजीवनं संघर्षम् अकुर्वन्। लक्षाधिकाः च जनाः स्वान् प्राणान् अपि अत्यजन्।

तेजिन्दरः – अस्माकं त्रिवर्णः ध्वजः स्वाभिमानस्य प्रतीकः। सर्वैः अपि भारतीयैः अस्य सम्मानः करणीयः। अतः अस्माकं सङ्कल्पः स्यात् यत् अस्य राष्ट्रध्वजस्य सम्मानरक्षार्थं वयं सर्वे स्व-स्व-कर्तव्ये तत्पराः भवेम।

जयतु त्रिवर्णः ध्वजः, जयतु भारतम्।

शब्दार्थाः

त्रिवर्णः ध्वजः	–	तीन रंगों वाला झंडा (तिरंगा झंडा)
संलपन्ति	–	वार्तालाप करते हैं/करती हैं
प्रस्तोष्यन्ति	–	प्रस्तुत करते हैं/करती हैं
मोदकानि	–	लड्डू
शौर्यस्य	–	वीरता का/के/की
ऊर्जस्वितायाः	–	ऊर्जा की
आश्रित्य	–	सहारा लेकर
लक्षाधिकाः	–	लाखों से अधिक

अभ्यासः

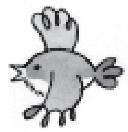

1. **शुद्धकथनस्य समक्षम् 'आम्' अशुद्धकथनस्य समक्षं 'न' इति लिखत-**

(क) अस्माकं राष्ट्रस्य ध्वजे त्रयः वर्णाः सन्ति। [ ]

(ख) ध्वजे हरितवर्णः शान्तेः प्रतीकः अस्ति। [ ]

(ग) ध्वजे केशरवर्णः शक्त्याः सूचकः अस्ति। [ ]

(घ) स्वतन्त्रतायाः आन्दोलने लक्षाधिकाः जनाः स्वप्राणान् अत्यजन्। [ ]

(ङ) अस्माकं ध्वजः अनेकत्वे एकत्वस्य सूचकः। [ ]

2. अधोलिखितेषु पदेषु प्रयुक्तां विभक्तिं वचनं च लिखत-

पदानि	विभक्तिः	वचनम्
यथा-	त्रयाणाम्	षष्ठी बहुवचनम्
समृद्धेः	....	....
वर्णानाम्	....	....
उत्साहस्य	....	....
नागरिकैः	....	....
पट्टिकानाम्	....	....
प्राणानाम्	....	....

3. एकपदेन उत्तरत-

(क) अस्माकं ध्वजे कति वर्णाः सन्ति?

(ख) त्रिवर्णे ध्वजे शक्त्याः सूचकः कः वर्णः?

(ग) अशोकचक्रं कस्य द्योतकम् अस्ति?

(घ) त्रिवर्णः ध्वजः कस्य प्रतीकः?

4. एकवाक्येन उत्तरत-

(क) अस्माकं ध्वजस्य श्वेतवर्णः कस्य सूचकः अस्ति?

(ख) स्वतन्त्रतायाः आन्दोलने कस्य महती भूमिका आसीत्?

(ग) अस्माभिः कस्य मानसम्मानरक्षा करणीया?

(घ) ध्वजस्य श्वेतपट्टिका कस्याः सूचिका अस्ति?

5. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत-

(क) अस्माकं <u>त्रिवर्णध्वजः</u> विश्वविजयी भवेत्।

(ख) स्वधर्मात् <u>प्रमादं</u> वयं न कुर्याम।

(ग) एतत् सर्वम् अस्माकं नेतृणां <u>सद्बुद्धेः</u> सत्फलम्।

(घ) <u>शत्रूणां</u> समक्षं विजयः सुनिश्चितः भवेत्।

6. उदाहरणानुसारं समुचितैः पदैः रिक्तस्थानानि पूरयत-

	शब्दाः	विभक्तिः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
यथा-	पट्टिका	षष्ठी	पट्टिकायाः	पट्टिकयोः	पट्टिकानाम्
	अग्निशिखा	सप्तमी	अग्निशिखायाम्	....	....
	ऊर्जा	चतुर्थी	....	ऊर्जाभ्याम्	....
	अहिंसा	द्वितीया	अहिंसाम्	....	....
	सफलता	पञ्चमी	....	सफलतयोः	....
	सूचिका	तृतीया	सूचिकया	....	....

7. समुचितमेलनं कृत्वा लिखत-

क	ख
केशरवर्णः	ऊर्जस्वितायाः उत्साहस्य च सूचिका
अशोकचक्रम्	समृद्धेः सूचकः
श्वेतवर्णः	सात्त्विकतायाः निर्मलतायाः च सूचिका
श्वेतपट्टिका	सत्यस्य, धर्मस्य अहिंसायाश्च द्योतकम्
हरितवर्णः	शौर्यस्य सूचकः
केशरपट्टिका	समृद्धेः गतेः च संकेतिका
हरितपट्टिका	शान्तेः सूचकः